

В. М. Мазін, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЖІНОЧИХ ГРУПАХ ДЮСШ З ВОЛЕЙБОЛУ

Мазін В. М.

Дослідження ефективності виховної роботи в жіночих групах ДЮСШ з волейболу.

Представлено основні положення авторської концепції організації виховного процесу в ДЮСШ. Обґрунтовано план експерименту з перевірки ефективності розроблених автором концептуальних основ організації виховної роботи в жіночих групах ДЮСШ з волейболу. Обґрунтовано використання інструментарію для отримання і обробки емпіричних даних. Висвітлено склад контрольної та експериментальної груп. Представлено результати експериментальної роботи в жіночих групах ДЮСШ з волейболу. Дані, отримані в ході експериментальної роботи, засвідчили наступне: по-перше, процес розвитку олімпійської культури юних волейболісток був більш ефективним в експериментальній, ніж у контрольній ДЮСШ; по-друге, в експериментальній ДЮСШ відбулись позитивні зміни в рівні сформованості виховної системи. На цій підставі сформульовано висновок про доцільність впровадження в практику пропозицій автора щодо організації виховного процесу у жіночих групах ДЮСШ з волейболу.

Ключові слова: виховна робота, організація, ДЮСШ, волейбол, дівчата.

Мазин В. Н.

Исследование эффективности воспитательной работы в женских группах ДЮСШ по волейболу.

Представлены основные положения авторской концепции организации воспитательного процесса в ДЮСШ. Обоснован план эксперимента по проверке эффективности разработанных автором концептуальных основ организации воспитательной работы в женских группах волейбола ДЮСШ. Обосновано использование инструментария для получения и обработки эмпирических данных. Определён состав контрольной и экспериментальной групп. Представлены результаты экспериментальной работы в женских группах ДЮСШ по волейболу. Данные, полученные в ходе экспериментальной работы, показали, что: во-первых, процесс развития олимпийской культуры волейболисток был более эффективным в экспериментальной, чем в контрольной ДЮСШ; во-вторых, в экспериментальной ДЮСШ произошли

положительные изменения в уровне организованности воспитательной системы. На этой основе сформулирован вывод о целесообразности внедрения в практику предложений автора, касающихся организации воспитательного процесса в женских группах ДЮСШ по волейболу.

Ключевые слова: воспитательная работа, организация, ДЮСШ, волейбол, девушки.

На сьогодні тезою, яка не потребує додаткового обґрунтування є твердження про те, що процес виховання в спорті необхідно вміло направляти за допомогою науково обґрунтованої системи виховних впливів (В. Белорусова, М. Віленський, Є. Закогодна, А. Міхеєва, С. Неверкович, І. Решетень, А. Сидоров, В. Столяров, І. Тер-Ованесян).

Проте, сучасні вітчизняні дослідження, присвячені різним аспектам діяльності ДЮСШ (С. Авілка, О. Жданова, Н. Жмарєв, К. Жукотинський, Ю. Карпов, А. Сватєєв, О. Калюжна, В. Лисяк, А. Нестерова, Д. Перепльотчиков, Г. Путятіна, О. Свириденко, Я. Сивохоп, Л. Чеховська, О. Шинкарук), лише побічно торкаються проблематики організації виховного процесу в цих позашкільних закладах, що ускладнює «озброєння» тренерів-викладачів теоретичними знаннями та практичними вміннями, необхідними для управління процесами формування особистості вихованця ДЮСШ у спортивній діяльності. З метою подолання цього недоліку, нами розроблено концепцію організації виховного процесу ДЮСШ [3].

Для перевірки припущення про ефективність організації виховного процесу на засадах авторської концепції в групах ДЮСШ з волейболу (дівчата) у 2009-2013 рр. проведено дослідну роботу. Висвітлення результатів цієї роботи й виступає метою статті.

Теоретичне підґрунтя дослідження. Наша концептуальна позиція ґрунтується на наступних положеннях.

1) Цінності, диспозиції, вчинки, статуарний набір, а також стиль життя вихованця визначаються змістом його уяви (*mundus imaginalis*).

2) У процесі спортивного виховання необхідно створення таких умов, при яких ментальні образи й схеми, інтеріоризовані вихованцями, сприяли прояву

їхнього духу не тільки у процесі спортивної діяльності, а й за її межами. При цьому передумови для прояву духу лежать у сфері уяви у формі імаго.

3) Виховна робота тренера-викладача ДЮСШ є засобом формування у вихованця соціально нормативних ментальних образів і схем.

4) Соціально нормативним цільовим орієнтиром виховної роботи тренера-викладача виступає формування у вихованця образів і ментальних схем, відповідних соціальному конструкту «олімпізм» [1; 2].

5) Виховна робота тренера-викладача (в перспективному плані) може бути описана наступною схемою: визначення конкретної виховної мети → ситуація спортивної або неспортивної діяльності → педагогічна дія тренера-викладача, спрямована на створення враження або трансляцію ідеї → образ або ментальна схема у свідомості вихованця → формування окремих диспозицій [4; 5] → формування габітусу [1] → формування стилю життя вихованця.

Спираючись на наведені положення, концепція організації виховного процесу в ДЮСШ сформульована, у наступному вигляді: організація виховного процесу в ДЮСШ – це діяльність зі створення та впорядкування взаємодії всіх суб'єктів виховної системи на рівні навчально-тренувальної групи, у поєднанні із забезпеченням умов для дотримання тренерами-викладачами певної пріоритетності методів і цільових орієнтирів виховної роботи в різних ситуаціях навчально-тренувального процесу [3].

Загальними цільовими орієнтирами організації виховного процесу в ДЮСШ має стати:

- формування виховної системи ДЮСШ, а також підвищення рівню її організованості;

- інтеріоризація вихованцями цінностей олімпізму й формування на їх основі системи особистісних диспозицій у складі ментального габітусу, яка визначається нами як олімпійська культура особистості.

Спрямованість організації виховного процесу в ДЮСШ на формування олімпійської культури, визначає наступні напрямки діяльності тренера-викладача: формування ціннісних орієнтацій вихованців, що відповідають

ідеалам олімпізму; формування рис особистості, що відповідають ідеалам олімпізму; закріплення цих рис у поведінці та формування на їх основі стилю життя.

Концепція передбачає, що з боку адміністрації ДЮСШ діяльність з організації виховного процесу виражається в забезпеченні дотримання тренерами-викладачами певної пріоритетності методів і цільових орієнтирів виховної роботи в різних ситуаціях навчально-тренувального процесу, а також контролю ефективності цього процесу.

У відповідності до нашого концептуального задуму, ключовою умовою оволодіння тренерами-викладачами необхідними знаннями є систематичне підвищення кваліфікації в профільному вищому навчальному закладі, у ході якого відбувається розвиток теоретичної підготовленості тренерів до ведення виховної роботи.

У дослідженні перевірялася така гіпотеза: впровадження положень авторської концепції у практику підвищить ефективність організації виховного процесу в ДЮСШ, у яких є жіночі групи з волейболу.

Організація дослідження. Серед різноманітних планів дослідної роботи нами обраний «План для еквівалентних груп», сутність якого в порівнянні даних, отриманих в експериментальній та контрольній ДЮСШ на початку та наприкінці впровадження в першій з них авторської методичної системи.

У дослідженні залежними змінними (результативними ознаками) виступили: по-перше, зв'язки у виховній системі ДЮСШ (рівень згуртованості колективу, ціннісна єдність колективу, відношення між тренером та колективом); по-друге, рівень розвитку олімпійської культури випускниць ДЮСШ.

Незалежною змінною (фактором) – виступив спосіб організації виховного процесу в ДЮСШ: у першому варіанті – організація виховного процесу відбувалася на засадах існуючих традицій (контрольна ДЮСШ); у другому – організація виховного процесу відбувалася в повній відповідності до авторського концептуального задуму (експериментальна ДЮСШ).

Експериментальним закладом стала ДЮСШ 10 м. Запоріжжя. Контрольним – обласна ДЮСШ м. Запоріжжя.

В експериментальній та контрольній ДЮСШ дослідження проходило у незалежних групах спеціалізованої базової підготовки. Волейболістки ДЮСШ, які брали участь у дослідженні, не мали суттєвих відмінностей за віком та спортивною кваліфікацією. Кількість спортсменок у кожній вибірці складала – 8 дівчат. Початок дослідної роботи приходився на 2007 р., а кінець – на 2013 р.

План експерименту з перевірки ефективності методичної системи організації виховного процесу в ДЮСШ включав вимірювання результативних ознак в контрольній та експериментальній ДЮСШ у 2007 та 2013 рр., а також:

- установлення відмінностей між групами експериментальної та контрольної ДЮСШ на кожному з етапів експерименту;
- установлення динаміки результативних ознак в групах експериментальної та контрольної ДЮСШ.

Для встановлення відмінностей між спортсменками експериментальної та контрольної ДЮСШ, а також для встановлення динаміки результативних ознак у цих закладах, використано статистичний критерій Манна-Уїтні (U критерій), що представляє непараметричну альтернативу t-критерію для незалежних вибірок.

Вимірювання результативних ознак в експериментальному та контрольних ДЮСШ здійснювалося з використанням наступних методик: для встановлення рівню сформованості олімпійської культури – авторський опитувальник «Методика діагностики рівню олімпійської культури»; для встановлення ступеню сформованості виховної системи – модифікована методика «Ціннісно-орієнтаційна єдність групи» (ЦОЄ), методика встановлення індексу групової згуртованості Сішора (ІГЗ), «Шкала тренер – спортсмен» Ю. Ханіна та А. Самбулова. Обробка даних відбувалася з використанням програмного пакету Statistica 6.

Результати дослідження.

Порівняння відношення до компонентів олімпійської культури спортсменок експериментальної та контрольної ДЮСШ на контрольному етапі експерименту (2013 р.) за критерієм Манна-Уїтні представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння даних, отриманих
за авторським опитувальником у 2013 р.

Змінні	Сума рангів		U	P-рів.	Стат. гіпотеза*
	Контр. ДЮСШ	Експер. ДЮСШ			
Відношення спортсмена до свого здоров'я та тіла, «тілесного Я»	50,00	86,00	14,0	0,059	H_1
Відношення спортсмена до свого внутрішнього світу, «душевного Я»	48,00	88,00	12,0	0,036	H_1
Відношення спортсмена до моральних цінностей	45,00	91,00	9,0	0,016	H_1
Відношення спортсмена до культури поведінки	56,00	80,00	20,0	0,208	H_0
Відношення спортсмена до соціально важливої діяльності	60,00	76,00	24,0	0,401	H_0
Відношення спортсмена до свого «духовного Я»	56,00	80,00	20,0	0,208	H_0
Загальне відношення спортсмена до цінностей олімпійської культури	48,00	88,00	12,0	0,036	H_1

* у стовпчику «Стат. гіпотеза» відображено рішення про прийняття статистичної гіпотези (H_0 - нульова гіпотеза; H_1 - альтернативна гіпотеза)

Як бачимо з табл. 1, у 2013 р. порівняння відношення до компонентів олімпійської культури спортсменок експериментальної та контрольної ДЮСШ за критерієм Манна-Уїтні показало, що відмінності на прийнятому рівні значущості ($p < 0,05$) спостерігаються за трьома шкалами авторського опитувальника із шести. Значущі відмінності виявлено також у загальному відношенні спортсмена до цінностей олімпійської культури (підсумкова шкала опитувальника).

Отримані результати вказують на більш виражене позитивне відношення волейболісток експериментальної ДЮСШ до олімпійських цінностей у порівнянні з волейболістками контрольної групи.

Означений висновок підтверджено виявленою динамікою відношення волейболісток контрольної та експериментальної ДЮСШ до цінностей олімпійської культури. Результат зіставлення емпіричних даних, отриманих у ДЮСШ на констатувальному та контрольному етапах експерименту з використанням критерію Манна-Уїтні представлено у табл. 2.

Як видно з табл. 2, у даних, отриманих за допомогою авторського опитувальника в 2007 та 2013 роках у контрольній ДЮСШ, не має статистично підтвердженої відмінності за жодною зі шкал авторського опитувальника ($p < 0,05$). Разом із тим, в експериментальній ДЮСШ, така динаміка спостерігається за половиною шкал, а також за підсумковою шкалою.

Інший вектор нашого дослідження спрямований на встановлення ступеню сформованості виховної системи, а також на порівняння відповідних показників у контрольній та експериментальній ДЮСШ.

Для порівняння даних, що стосуються ціннісно-орієнтаційної єдності групи (методика ЦОЄ), нами використано коефіцієнт конкордації Кендалла, що відображає узгодженість думок вихованців ДЮСШ. Зокрема, ми зіставили значення цього коефіцієнту, отримані за визначеними групами цінностей (по відношенню до Я, інших, партикулярного та Вищого), на початковому та кінцевому етапах дослідження.

Таблиця 2

Динаміка відношення до компонентів олімпійської культури волейболісток
експериментальної та контрольної ДЮСШ

ДЮСШ	Сума рангів		U	P-рів.	Стат. гіпотеза
	2007	2013			
Відношення спортсмена до свого здоров'я та тіла, «тілесного Я»					
Контрольна	59,0	77,0	23,0	0,345	H ₀
Експериментальна	46,0	90,0	10,0	0,021	H ₁
Відношення спортсмена до свого внутрішнього світу, «душевного Я»					
Контрольна	61,5	74,5	25,5	0,495	H ₀
Експериментальна	41,0	95,0	5,0	0,005	H ₁
Відношення спортсмена до моральних цінностей					
Контрольна	70,5	65,5	29,5	0,793	H ₀
Експериментальна	45,0	81,0	9,0	0,052	H ₁
Відношення спортсмена до культури поведінки					
Контрольна	64,5	71,5	28,5	0,713	H ₀
Експериментальна	56,0	81,5	19,5	0,18	H ₀
Відношення спортсмена до соціально важливої діяльності					
Контрольна	60,0	76,0	24,0	0,401	H ₀
Експериментальна	54,0	81,0	20,5	0,17	H ₀
Відношення спортсмена до свого «духовного Я»					
Контрольна	68,0	68,0	32,0	1,000	H ₀
Експериментальна	55,0	82,0	20,5	0,19	H ₀
Загальне відношення спортсмена до цінностей олімпійської культури					
Контрольна	60,5	75,5	24,5	0,431	H ₀
Експериментальна	40,0	96,0	4,0	0,003	H ₁

При аналізі отриманих даних, ми виходили з наступних критеріїв: у разі, якщо $W < 0,2-0,4$ – узгодженість думок респондентів є слабкою; $W = 0,4-0,5$ – узгодженість є задовільною; $W > 0,6-0,8$ – узгодженість думок є високою. Результат цього зіставлення поданий у табл. 3.

Таблиця 3

Коефіцієнт конкордації даних, отриманих в експериментальному та контрольному ДЮСШ за модифікованою методикою ЦОЄ

ДЮСШ	Коефіцієнт конкордації Кендалла, W			
	Я	Інші	Партикулярне	Вище
2007				
Контрольна	0,2	0,33	0,17	0,36
Експериментальна	0,31	0,29	0,31	0,31
2013				
Контрольна	0,62	0,54	0,30	0,25
Експериментальна	0,72	0,81	0,72	0,71

Порівняння коефіцієнтів конкордації даних, отриманих за методикою ЦОЄ в експериментальній та контрольній ДЮСШ у 2007 та 2013 рр. (табл. 3) свідчать про те, що конкретну групу експериментального ДЮСШ у 2013 р. можна вважати згуртованою спільністю (на відміну від етапу дослідження, який відповідає 2007 р.). При цьому, цінності, які утворюють цю спільність, співвідносяться з олімпійськими ідеалами. У контрольній ДЮСШ на етапі дослідження, що відповідає 2013 р., відмічено значно нижчий рівень згуртованості.

Наступним параметром сформованості виховної системи в нашому дослідженні виступив індекс групової згуртованості, установлений за допомогою методики ІГЗ. Дані порівняння цих індексів у контрольній та експериментальній ДЮСШ подані в табл. 4.

Порівняння індексу групової згуртованості в експериментальній
та контрольній ДЮСШ

Рік	Сума рангів		U	P-рів.	Стат. гіпотеза
	Контрольна ДЮСШ	Експериментальна ДЮСШ			
2007	67,0	69,0	31,0	0,92	H ₀
2013	37,5	98,5	1,5	0,001	H ₁

Як бачимо з табл. 4, порівняння за критерієм Манна-Уїтні даних, отриманих в експериментальній та контрольній ДЮСШ за методикою ІГЗ у 2007 та 2013 рр. засвідчило, що статистично значущої відмінності між групами контрольної та експериментальної ДЮСШ у 2007 р. не було. У 2013 році відмінності між значеннями індексу групової згуртованості набувають статистично значущого характеру, що вказує на більш виражений розвиток зв'язків у напрямку «спортсмен – спортсмен» у виховній системі експериментальної ДЮСШ.

Останнім параметром сформованості виховної системи в групах ДЮСШ, що спеціалізуються на жіночому волейболі, виступили результати оцінки взаємин між тренером і спортсменами («Шкала тренер – спортсмен», розроблена Ю. Ханіним і А. Стамбуловим). Результати порівняння даних, отриманих із використанням цієї методики в експериментальній та контрольній ДЮСШ подані в табл. 5.

З табл. 5 видно, що порівняння даних, отриманих в експериментальній та контрольній ДЮСШ за методикою «Шкала тренер – спортсмен» у 2007 р. не виявило відмінностей за жодним компонентом відношення вихованців до свого тренера на прийнятому рівні значущості ($p < 0,05$). Не виявлено також відмінностей і за підсумковою шкалою методики.

Порівняння даних, отриманих в експериментальній та контрольній ДЮСШ
за методикою «Шкала тренер – спортсмен»

Компонент відношення	Сума рангів		U	p-рів.	Стат. гіпотеза
	Контрольна	Експериментальна			
2007					
Гностичний	68,0	68,0	32,0	1,00	H ₀
Емоційний	73,0	63,0	27,0	0,60	H ₀
Поведінковий	67,0	69,0	31,0	0,92	H ₀
Загальне відношення	66,0	70,0	30,0	0,83	H ₀
2013					
Гностичний	51,50	84,50	15,5	0,083	H ₀
Емоційний	51,50	84,50	15,5	0,083	H ₀
Поведінковий	50,50	85,50	14,5	0,066	H ₀
Загальне відношення	50,50	85,50	14,5	0,066	H ₀

У 2013 р. хоча й не зафіксовано статистично значущих відмінностей між групами ДЮСШ на прийнятому рівні значущості, в експериментальному закладі відношення спортсменок до різних аспектів діяльності тренера на індивідуальному рівні було більш позитивним, ніж у контрольній ДЮСШ. При цьому узагальнений «портрет» тренера, «намальований» волейболістками контрольної ДЮСШ свідчить про більш слабкі зв'язки у виховній системі за напрямком «спортсмен – тренер».

Таким чином, дані, отримані в ході експериментальної роботи, засвідчили наступне:

- по-перше, процес розвитку олімпійської культури юних волейболісток був більш ефективним в експериментальній ніж у контрольній ДЮСШ;
- по-друге, в експериментальній ДЮСШ завдяки впровадженню

положень авторської концепції, відбулись позитивні зміни в рівні сформованості виховної системи.

Установлені факти свідчать про те, що в експериментальній ДЮСШ, на відміну від контрольної ДЮСШ, організація виховного процесу була більш ефективною, підтверджуючи, тим самим, основну гіпотезу дослідження.

Література

1. Бурдьё П. Структура, габитус, практика [Электронный ресурс] / П. Бурдьё // Журнал социологии и социальной антропологии. – Том I, 1998. – № 2. – Режим доступа: <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>.

2. Лубышева Л. И. Олимпийская культура и спорт в современном обществе // Теория и практика физ. культуры. – 1999. – № 12. – С. 17–22.

3. Мазин В. Н. Основные положения концепции организации воспитательного процесса в ДЮСШ / В.Н. Мазин // Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах : Зб. наук. пр. / Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2013. – № 33 (86). – С. 240–249.

4. Узнадзе Д. Н. Психология установки / Узнадзе Д. Н. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с. – (Серия «Психология-классика»).

5. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция. 2-е изд. // Ядов В. А., Семенов А. А., Водзинская В. В., Каюрова В. Н. и др. – М. : ЦСПиМ, 2013. – 376 с.

Mazin V. M.

The Research of Educational Work in Groups of Female Volleyball in Children's and Youth Sports Schools.

Main points of the author's idea about organizing of education in groups of female volleyball in Children's and Youth Sports Schools are depicted in the article. The research deals with stages of experimental procedure aimed to check efficiency of conceptual foundation of education in Youth Sports School organizing, as a theory suggested by the author. The author proves that expedient analysis tools in the research are: a complex of his own methodological statements of defining a young sportsman attitude to Olympic sport values, modified methodology 'Axiological and focused cohesion of group', methodology of defining group cohesiveness index by

Seashore, scale 'Coach – Sportsman' by scientists Khanina J. and Stambulov A. It is established a point of using Mann-Whitney criteria as a main statistics procedure of data processing during the investigation. The author displays and renders the results of the experiments in groups of female volleyball in Children's and Youth Sports Schools. It is stressed that, firstly, the process of Olympic values or Olympic culture background development of sportsmen's of the tested Youth Sports School is more effective than in control Youth Sports School; secondly, level of educational system organizing in the tested Youth Sports School at the end of investigation was much higher than in the control Youth Sports School. Discovered set of facts is a basis of the conclusion about practicability of author's suggestions promotion in organizing of education in school practice of Youth Sports School.

Key words: educational process, organizing, Youth Sports School, volleyball, female

Відомості про автора

Мазін Василь Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Стаття надійшла до редакції 10.12.2014 р.

Прийнято до друку 26.12.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Сущенко А. В.